

связанные с условиями жизни и быта учителя; субъективно-объективные, которые коренятся в самом учителе, но зависят не только от него (недостаток опыта, педагогической, методической и теоретической подготовки, отсутствие коллектива в классе); субъективные (случайный выбор педагогической профессии, личностные особенности)[3, с. 74].

Таким образом, затруднения, испытываемые выпускником вуза в педагогической деятельности, возникают в процессе разрешения противоречия между требованиями профессиональной деятельности, предъявляемые к личности учителя и степени его профессиональной подготовленности. Затруднения рассматриваются как психологические препятствия, мешающие успешному протеканию процесса адаптации молодого педагога. Причины возникновения такого рода препятствий усматриваются либо в особенностях ситуации в широком смысле, либо особенностях личностных характеристик, как педагога, так и ученика.

Литература

1. Бех. І.Д. Готовність педагога до інноваційної діяльності. [Електронний ресурс]. Режим доступа: <http://studentam.net.ua/content/view/7871/97/>
2. Варгамян М.В. Психологические условия преодоления учителем трудностей в становлении профессионализма: автореф. дис. на соискание науч. звания кан. псих. наук: спец.19.00.08 «Психология развития, акмеология»/М.В.Варгамян. – Москва, 2000. – 22 с.
3. Кузьмина Н.В. Очерки психологии труда учителя. Психологическая структура деятельности учителя и формирование его личности /Нина Васильевна Кузьмина. – Л.: Издательство ленинградского университета, 1967. – 182 с.
4. Куницина В.Н. Межличностное общение / В.Н.Куницина, Н.В.Казаринова, В.М.Погольша. – С-Пб. : Питер, 2001. – 544 с.: ил. – (Серия «Учебник нового века»)
5. Маркова А.К. Психология труда учителя: Книга для учителя /Аэлита Капитоновна Маркова. – М.: Просвещение, 1993. – 192 с.
6. Никольская О.Л. Преодоление дидактических затруднений как условие развития творческого потенциала учителя: дис....кандидата пед. наук: 13.00.01 /Никольская Ольга Лазаревна. – Томск, 2000. – 336 с.
7. Платонов Ю.П. Поведенческие барьеры. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.elitarium.ru/2007/04/12/povedencheskie_barery.html
8. Полякова Т.С. Анализ затруднений в педагогической деятельности начинающих учителей. /Татьяна Сергеевна Полякова. – М.: Педагогика, 1983. –128 с.
9. Поршнев Б.Ф. Социальная психология и история /Борис Федорович Поршнев. – М.: Наука, 1979. – 235 с.
10. Регуш, Л.А. Проблемы выпускника педвуза в период профессиональной адаптации [Электронный ресурс] / Регуш Людмила Александровна // Вестник Герценовского университета [Текст] / РГПУ. – СПб., 2008. – N 4(54). – С.46-51. – Режим доступа к журналу: http://lib.herzen.spb.ru/page162_2008_4.asp?s=11
11. Рубцов В.В. Школа и стрессы: современное состояние проблемы // Вестник практического психолога образования. – 2006. – №1. – С.11-15.
12. Цуканова Е.В. Психологические трудности межличностного общения /Елена Вениаминовна Цуканова. – К.: «Выща школа», 1985. – 158 с.

Анотація

У статті наводиться характеристика утруднень випускників вузів в період освоєння професійно педагогічної діяльності.

Аннотация

В статье приводится характеристика затруднений выпускников вузов в период освоения профессионально-педагогической деятельности.

Summary

In the article description over of difficulties of graduating students of institutions of higher learning is brought in the period of mastering professionally of pedagogical activity.

Ключові слова: утруднення, трудність, бар'єр.

Ключевые слова: затруднение, трудность, барьер.

Key words: difficulties, barrier.

Подано до редакції 9.10.2012.

УДК: [378.147:37.061]:504.03

©2012

Щербак І.М.

ПРОБЛЕМА СТВОРЕННЯ “ЕКОЛОГО-ОРІЄНТОВАНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА” В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ ТА СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЙОГО ОЦІНКИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ

Постановка проблеми у загальному вигляді...Прийнята на міжнародному рівні Концепція сталого розвитку спрямована на забезпечення безпечного існування, соціального і економічного благополуччя. Її основними принципами являється мислення і розуміння взаємного зв'язку екологічних, економічних і соціальних проблем. Одним із факторів реалізації цієї концепції є освіта, а екологічна освіта на сьогодні важлива складова освіти в цілому [1, с. 106; 4, с. 7].

Стратегія в області освіти в інтересах сталого розвитку прийнята на десятиріччя 2005-2014 рр. і включає перехід від простої передачі знань і вмій до формування готовності діяти, вчитися передбачати наслідки, в тому числі і в сфері стійкості природних екосистем і соціальних структур.

Необхідність забезпечення розвитку освіти і науки, адекватного використання модернізаційного потенціалу національної освітньо-наукової системи, виведення її на рівень європейської якості та відповідності завданням сталого розвитку світової спільноти відзначається у всіх програмних документах. Так, основними можна вважати Національну стратегію розвитку освіти на 2012-2021 роки, Указ Президента України "Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні" від 30 вересня 2010 року.

Завдання освіти для сталого розвитку передбачають, що перебудова системи освіти повинна відбуватися через створення еколого-орієнтованого середовища, зокрема в загальноосвітніх навчальних закладах, й підготовки до такої діяльності майбутнього вчителя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Проблеми взаємин людини з навколишнім природним середовищем та питання екологічної освіти і виховання підростаючого покоління в аспекті переходу суспільства до сталого розвитку досліджувалися багатьма авторами, а саме в таких напрямках: теоретичні засади сталого розвитку людства і природи (В. Бровдій, М. Голубець, Ю. Злобін, М. Кисельов, М. Моїсєєв, К. Ситник, Д. Урсул та інші); дослідження питань формувань екологічної культури (В. Крисаченко, Б. Ліхачов та ін.); вивчення механізмів формування екологічного мислення (С. Дерябо, В. Скребець, В. Ясвін та інші); філософські пошуки гармонійної взаємодії суспільства і особистості (Ф. Гіренок, Е. Гірусов, Л. Коган та ін.).

Педагогічну характеристику освітнього середовища представлено в роботах Л. Боденко, Г. Вербицького, І. Зимньої, М. Костикової, В. Левіна, Л. Новікової, Н. Родіонової та ін. Методологічною основою для його створення є загальнотеоретичний підхід до змісту і організації екологічної освіти закладений в працях Ю. Бойчука, О. Захлебного, І. Зверєва, Б. Іоганзена, І. Лаптева, Л. Лук'янової, О. Плахотнік, Г. Пустовіта, І. Суравегіної, С. Шмалей та ін.

Формулювання цілей статті... Метою статті є теоретичне обґрунтування питання про створення еколого-орієнтованого освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження... Для розуміння поняття "еколого-орієнтоване освітнє середовище" доцільно зупинитися на самому понятті "освітнє середовище" та розглянути різні погляди авторів щодо цього поняття.

Так, В.А.Ясвін зазначає, що освітнє середовище – це система впливів і умов формування особистості, які містяться в соціальному та просторово-предметному оточенні [7, с. 154]. В.В.Рубцов визначає освітнє середовище як систему прямих і непрямих виховуючи-навчальних дій, які реалізують педагогічні установки вчителів, що характеризують завдання, мету, методи, засоби і форми освітнього процесу. Тут виділяють такі структурні компоненти освітнього середовища: внутрішня направленість школи, психологічний клімат, соціально-психологічна структура колективу, психологічна організація передачі знань, психологічна характеристика учнів [5, с. 23-27].

В.І.Слободчиков підкреслює відносність і безпосередній характер освітнього середовища. Середовище починається там, де відбувається зустріч утворюючого і того, що утворюється, де вони сумісно починають її проектувати і будувати як предмет і ресурс своєї діяльності, і де між суб'єктами освіти починаються будуватись певні зв'язки і відносини. В зарубіжних дослідженнях поняття "освітнє середовище" часто включає поняття такі як "дизайн навчання", "шкільна атмосфера", "клімат в класі", "культура школи" [6, с. 86].

Більшість зарубіжних досліджень аналізують освітнє середовище школи через рамки наукових понять, які поєднані з розумінням "якість освіти" і "ефективність школи". Структура освітнього середовища розкривається фізичними, психологічними, соціально-культурними категоріями, які аналізують умови і ресурси шкільної освіти [3, с.7-11].

У дослідженнях фізичних характеристик навчального середовища вивчаються різні моделі простору, в яких відбувається вчення. По сутності досліджується значимість простору і обстановки в класі. При цьому значимість оцінюється відносно віку учнів і характеристик завдань навчання. Досліджується, як фізичний простір освіти сприяє розвитку учнів, дає можливість відбуватись саморегулюючому навчання. Результати міжнародних досліджень по вивченню дії на успішність і самопочуття учнів таких аспектів середовища навчання як соціальний склад учнів, кількість учнів в класі, форми організації навчальної роботи представлені в матеріалах звітів і журналів Центру ефективних освітніх середовищ [8]. У дослідженнях Центру провідна увага приділяється взаємодії в середовищі навчання. Психологічні й емоційні характеристики взаємодії визначаються різними поняттями: психологічний клімат, шкільна атмосфера, організаційний клімат в класі, культура школи.

У наш час для вивчення освітнього середовища широко використовується шкала Мооса "Classroom Environment", яка представлена в будь-якому навчальному посібнику з шкільного середовища [9]. У роботах Баррі Фрейзера використаний багатий набір провірених і надійних інструментів, які дозволяють вивчати середовище

освіти в школі: Questionnaire on Teacher Interaction (QTI); Science Laboratory Environment Inventory (SLEI); Constructivist Learning Environment (SLEI); What Is Happening In This Class.

Б. Уілсон визначає конструктивістські середовища навчання як “місце, де учні можуть працювати разом і підтримувати один одного, так як вони використовують різні інструменти і інформаційні ресурси, керуючись цілями навчання і рішенням завдань діяльності” [10, с. 25-30].

Розуміння освітнього середовища в рамках конструктивізму принесло нові контексти в теорію і практику освіти і створило основу для нової теорії “педагогічного дизайну”.

Виділяючи освітнє середовище як сукупність матеріальних факторів освітнього процесу і між людських відносин, які встановлюють суб’єкти освіти в процесі своєї взаємодії, В.А.Ясвін вводить поняття локального освітнього середовища і визначає характеристики якості локального освітнього середовища.

У структурі освітнього середовища В.В.Рубцов виділяє наступні компоненти: внутрішня спрямованість школи, психологічний клімат, соціально-психологічна структура колективу, психологічна організація передачі знань, психологічні характеристики учнів.

В.І.Слободчиков для характеристики освітнього середовища пропонує такі показники, як його насиченість та структурованість (спосіб її організації). Також виділяє три принципи його організації: одноманітність, різноманітність і варіативність.

Якщо говорити про екологічні взаємини людини з природним середовищем, то вони не можуть бути зведені лише до теоретичних установок. Вони мають практичний, життєво важливий аспект і повинні стати моральними принципами і нормами, які розробляються на науковій основі і закріплюються практично в природоохоронній, ресурсозбережувальній, природовідновній діяльності людей. Вплив людини на середовище свого існування призвело до необхідності виховання у людей екологічної відповідальності. Екологічна відповідальність – це здатність до взаємодії з оточуючим середовищем, при якому людина попереджає негативні для оточуючого середовища наслідки своєї діяльності.

Життєві ситуації все більш призводять до необхідності враховувати зростаючу роль і значення екологічної відповідальності підростаючого покоління. Формування екологічної відповідальності школяра неефективне, якщо освітнє середовища перешкоджає такій діяльності. Виховна система дає збої і навіть руйнується, якщо вона входить в протиріччя з непридатним для цього освітнім середовищем. Наукові методологічні підходи втрачають свою силу, якщо не береться за рахунок соціокультурний і природний контекст розвитку дитини. Дані обставини приймаються до уваги існуючими в вихованні підходами, але саме освітнє середовище розглядається як умова, фактор, сприятливе або несприятливе для реалізації закладеного в ньому виховного потенціалу.

Освітнє середовище дає можливість краще реалізовувати завдання екологічної освіти в разі створення специфічного еколого-орієнтованого середовища.

“Еколого-орієнтоване освітнє середовище” розуміється нами як середовище, що збагачує учнів знаннями у вигляді системи уявлень про взаємозалежність людини і природи; формує ціннісні орієнтири екологобезпечного способу природоперетворювальної діяльності; націлює на нову модель сталого, екологобалансованого, коеволюційного розвитку суспільства і природи.

Еколого-орієнтоване середовище можна розглядати як єдність дій школи, сім’ї, позашкільних державних та громадських екологічних організацій, інформаційно-культурного середовища; сукупність матеріальних вимог відповідно з педагогічними, ергономічними, санітарно-гігієнічними вимогами до навчально-виховного процесу.

Еколого-орієнтоване середовище створюється внаслідок інтеграції виховних взаємодій школи з метою якісного перетворення реального середовища життєдіяльності школярів у сприятливе середовище для розвитку їхнього сутнісного потенціалу та індивідуалізації, формування нової стратегії неруйнівної екологобезпечної поведінки в навколишньому природному середовищі, ціннісного ставлення до його складових. Процес створення еколого-орієнтованого освітнього середовища характеризується педагогічним цілепокладанням і доцільністю, ґрунтується на принципах природо- і культуровідповідності, цілісного розгляду особистості школяра як складної біопсихосоціальної системи, що розвивається винятково в ході вибіркової взаємодії самої особистості з довкіллям.

Еколого-орієнтоване освітнє середовище – це таке середовище, в якому взаємодія всіх суб’єктів педагогічного процесу має своїм результатом їхнє духовне, інтелектуальне, моральне, естетичне, фізичне взаємозбагачення, сприяє розвитку екологічного потенціалу, самореалізації особистості, формує готовність до особистісного самовдосконалення, забезпечує реалізацію співтворчості в межах гуманістичної освітньої парадигми.

Актуалізацію екологічного потенціалу особистості розглядається як процес, який спрямований на реалізацію закону природовідповідності особистості за умови збереження психічного здоров’я, душевного та духовного комфорту [2, с. 152-158]. Ефективність і стабільність такого середовища підвищуються, якщо воно утворює єдиний інтегративний простір, що складається з різних мікросередовищ, а саме: інтелектуального,

психологічного, науково-методичного, соціального, культурно-естетичного, фізичного, санітарно-гігієнічного, інформаційного. Кожне з цих мікросередовищ має спільні й відмінні ознаки.

Показниками еколого-орієнтованого освітнього середовища є: включеність особистості в сумісну екологічну діяльність; гармонійність всіх суб'єктів педагогічного процесу; довіра і висока вимогливість один до одного; інформованість суб'єктів педагогічного процесу про цілі, завдання та результати екологічної діяльності та позитивне ставлення до них; задоволеність приналежністю до колективу; сприятливий психологічний мікроклімат; демократичний стиль управління; стан емоційної задоволеності як результату сумісної екологічної діяльності; гарна матеріальна база.

Висновки... Необхідність вивчення еколого-орієнтованого освітнього середовища, особливості його формування, зумовлено підвищеними вимогами суспільства до особистості. На сучасному етапі розвитку людства екологічні знання та підготовка майбутніх учителів природничих спеціальностей до створення еколого-орієнтованого освітнього середовища постає як проблема, керуючись якою майбутній педагог обирає лінію поведінки, яка буде спрямована на підтримання стійкого взаємозв'язку "людина-суспільство-природа" і забезпечить швидший перехід на шлях сталого розвитку країни.

Література

1. Бойчук Ю.Д. Екологія і охорона навколишнього середовища : [навч. посіб.] / Бойчук Ю.Д., Солошенко О.В., Бугай О.В. – Суми : ВТД "Університетська книга"; К.: ВД "Княгиня Ольга", 2005. – 302 с.
2. Бойчук Ю.Д. Сучасні підходи до забезпечення природовідповідності освітнього середовища / Бойчук Ю.Д. // Біологія та валеологія : зб. наук. пр. – Х. : ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2007. – Вип. 9. – С. 152-158.
3. Заир-Бек Е. С. Понятие Образовательная среда школы и ее подходы к ее оцениванию в современных исследованиях /Е.С. Заир-Бек // Постметодика. – 2012.– №2 (105). – С. 7-11.
4. Крисаченко В.С. Екологічна культура: теорія і практика : [навч. посіб.] / Крисаченко В.С. – К. : Заповіт, 1996.— 352 с.
5. Рубцов В.В. Психологический климат как характеристика образовательной среды школы / В.В. Рубцов, И.М. Улановская, О. В. Яркина // Экспериментальные площадки в московском образовании. – Вып. 2. – М.: МИПКРО, 1998. – С. 23-27.
6. Слободчиков В.И. О понятии образовательной среды в концепции развивающего обучения / В.И. Слободчиков. – М. : Экспоцентр РОСС, 2000. – 230 с.
7. Ясвин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / Ясвин В.А. – М. : Смысл, 2001. – 365 с.
8. Creating Effective Teaching and Learning Environments. FIRST RESULTS FROM TALS. OECD 2009 г. [Электронный ресурс]/ URL:<http://www.oecd.org/edu/talis> – [дата обращения 01.09.2011].
9. Moos R. (1979) Evaluating educational environments: procedures, measures, findings and policy implications (1979). San Francisco^ Jossey-Bass. – P. 21-24.
10. Wilson B. (1995). "Metaphors for instruction: Why we talk about learning environments" // Educational Technology, 35 (5), 25-30.

Анотація

У статті розглядаються основні питання створення екологоорієнтованого освітнього середовища в умовах формування нової моделі освіти для сталого розвитку. Висвітлено важливість якісної підготовки майбутнього вчителя до створення екологоорієнтованого освітнього середовища в загальноосвітній школі.

Аннотация

В статье рассматриваются основные вопросы создания экологоориентированной образовательной среды в условиях формирования новой модели образования для устойчивого развития. Отражено важность качественной подготовки будущего учителя к созданию экологоориентированной образовательной среды в общеобразовательной школе.

Summary

In article discusses the basic issues of ecological orientated educational environment in the conditions of formation of a new model of education for sustainable development. It is reflected importance of high-quality preparation of future teacher to creation of the ecological orientated educational environment at general school.

Ключові слова: еколого-орієнтоване освітнє середовище, майбутній вчитель, школа.

Ключевые слова: эколого-ориентированная образовательная среда, будущий учитель, школа.

Key words: ecological orientated educational environment, future teacher, school.

Подано до редакції 15.10.2012.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф. Бойчуком Ю.Д.

УДК 378.046.4+371.123

©2012

Ягоднікова В.В.

ДО ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ КРЕАТИВНОСТІ

Постановка проблеми у загальному вигляді... полягає в тому, що потреба своєчасного виявлення й подальшого розвитку творчості та педагогічної креативності педагогів об'єктивно зумовлена реформуванням вітчизняної освіти. Для того, щоб виховувати сучасну особистість, розвивати її творчі здібності, педагог повинен сам бути творчою особистістю, прагнути до переборювання в собі сили інертності, шаблонів, формальності. Крім того, сучасні виклики суспільства спрямовують вчителів та вихователів на постійний пошук шляхів,